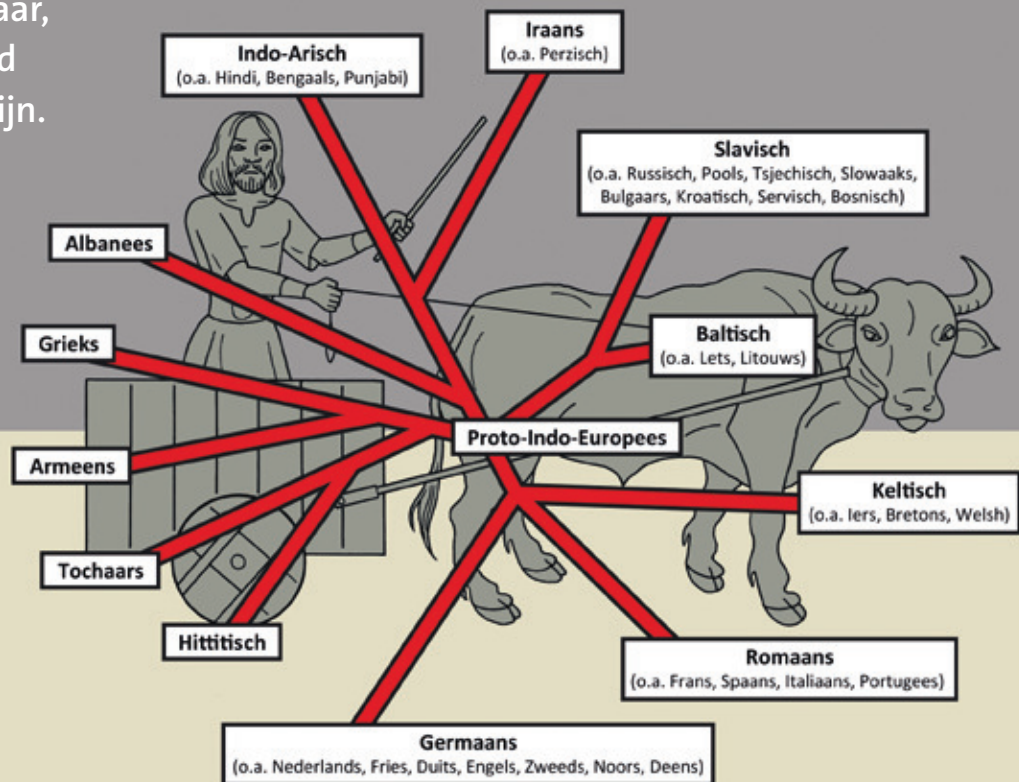

Het Nederlands en het Duits zijn sterk verwant aan elkaar, veel meer dan bijvoorbeeld het Nederlands en het Latijn. Hoe bepaal je zulke verwantschappen? Waar let je op? En wat is eigenlijk het nut van taalfamilie-stambomen?

BERTHOLD VAN MARIS

Op zoek naar verwantschap

Hoe vind je familieverbanden tussen talen?

We spreken vaak over talen alsof het levende wezens zijn. Er zijn dode talen en levende talen. Net als dieren en planten kunnen talen met elkaar concurreren, een taal kan een andere taal verdringen en daardoor kan die andere taal zelfs uitsterven.

Talen kunnen ook familie van elkaar zijn. Nabije familie, zoals het Nederlands en het Duits, of verre familie, zoals het Nederlands en het Latijn.

Die vergelijking met levende organismen gaat natuurlijk niet helemaal op, want talen hebben geen DNA. Maar de eigenschappen van talen kun je wel, als je dat wilt, in DNA-achtige codes weergeven, en op die codes kun je vervolgens de ingenieuze statistische methoden van de evolutionaire biologie loslaten. Je kunt de computer opdracht geven om op basis van die gegevens een stamboom van talen te berekenen die daar het best bij past.

Nullen en enen

Dat berekenen van een stamboom gaat als volgt. Je neemt een heleboel talen waarvan je vermoedt dat ze met elkaar verwant zijn. Je stelt honderdvijftig grammaticale vragen aan elk van die talen: of een bepaalde klank in die taal voorkomt, of het werkwoord een aparte meervoudsvorm heeft, of die taal veel met voorzetsels werkt, enzovoort. De antwoorden, 'ja' of 'nee', geef je weer als nullen en enen. Dat resulteert voor iedere taal in een reeks van honderdvijftig nullen en enen: een 'grammaticaal profiel', dat wel een beetje lijkt op een DNA-profiel. Talen die nauw verwant zijn, zullen grotendeels overlappende profielen hebben. Talen die verre familie van elkaar zijn, zullen grammaticale eigenschappen hebben die wat minder met elkaar overlappen.

Een van de pioniers op dit gebied is Michael Dunn, van het Max Planck Instituut in Nijmegen.